

O PROBLEMU PREVREDNOVANJA DANAŠNJIH VRIJEDNOSTI

(Povodom projekta Sinburza - Internetska burza dobara)

Premda će zasigurno mnogi ustvrditi kako je sve ono što nazivamo "vrijednostima" u ljudskom društvu kroz cijelu njegovu povijest uglavnom bilo nešto vrlo neodređeno i proizvoljno, te da je uvijek na neki način bilo "poremećeno", odnosno u neskladu s prirodnim stanjem stvari ili realnim životnim situacijama, sigurno je također i da je ta "pomutnja vrijednosti" u ovom današnjem vremenu postala mnogo značajniji i delikatniji problem ljudske civilizacije nego je to ikada ranije bila. Razlog tomu su mnogi faktori nastali u procesima "modernizacije" ljudskog društva, prvenstveno oni koji su gotovo unedogled proširili mogućnosti informiranja i komunikacije među ljudima, te stvaranjem tzv. "medijskog prostora" omogućili kreiranje i modeliranje javnog mnijenja koje danas presudno utječe na čovjekovo poimanje stvarnosti. (Ovdje je zapravo na djelu mehanizam "povratne sprege" u kojemu takva pomutnja vrijednosti, posredstvom svoga utjecaja na stvarnost, sama sebe reproducira i produbljuje.)

Primjeri ove pomutnje često se navode u našoj kritičkoj javnosti i oni sežu od nekih banalnih i za pojedinca možda nebitnih - kao što je recimo problem čitanosti "šund literature" i "žute štampe" koja i po nekoliko puta premašuje čitanost ozbiljne literature i publicistike - do onih koji se tiču ključnih pitanja našeg života i opstanka, kao što su pitanja "vrijednosti" ljudskog života, te života na našoj planeti uopće. Gledano u globalu možemo zaključiti, ograničavajući se na našu aktualnost, da problem "vrijednosne pomutnje", zbog svoje "bazične prirode", predstavlja jedan od glavnih uzroka cijelog niza nevolja s kojima se čovječanstvo suočava u ovom našem vremenu. A osnovu aktualne pomutnje predstavljaju krivo postavljene i razvijene systemske premise, vezane uz danas vladajući neoliberalni gospodarski sustav, u okviru kojega se praktički sve naše "vrijednosti" uglavnom svode na one tzv. "tržišne", što uzrokuju stvaranje mnoštva vrijednosnih fikcija koje uništavaju ili devastiraju sve ono što možemo smatrati istinskim, realnim vrednotama ljudske zajednice, te tako ugrožavaju njezino normalno funkcioniranje i život uopće.

Postoje razne ideje o tome kako prevladati ovu situaciju. Jedna od njih sastoji se u pokušaju izgradnje alternativnog vrijednosnog sustava, putem kojega bi se pokrenuo i kroz koji bi tekao proces prevrednovanja današnjih vrijednosti, ne bi li one postale barem donekle adekvatne mogućnostima i potrebama današnje ljudske zajednice. Taj proces očito se mora odvijati izvan oficijelnih "struktura" jer su one posve inkompatibilne novinama ove vrste, a sigurno je da takve novine u njihovim okvirima ne bi ni mogle "ukorijeniti", odnosno zaživjeti u značajnijoj mjeri. Treba dakle stvoriti alternativnu "strukturu" preko koje bi se te nove, prikladnije vrijednosti "postvarivale" u praktičnom životu.

Čini se da izgradnja ove strukture treba početi "od baze" tj. od nivoa lokalnih zajednica, da bi se njihovim povezivanjem ona širila na sve više razine društvene organizacije. Također se čini da s realizacijom ove ideje treba krenuti od konkretnih stvari, materijalnih dobara koja predstavljaju predmet robno-novčane razmjene među ljudima, a čije su vrijednosti odnosno "novčani ekvivalenti", daleko od toga da bi bili primjereni realnim okolnostima u kojima se oni proizvode i u kojima cirkuliraju na tržištu (primjer predstavlja drastična razlika između cijena poljoprivrenih proizvoda po kojoj se oni otkupljuju od seljaka i cijena po kojima se ti isti proizvodi prodaju u trgovinama, koja se ne može opravdati nikakvim "dodatnim troškovima"). Pritom je uputno, isključivo zbog "praktičnosti", koristiti se dostignućima informacijsko-komunikacijske tehnologije, s tim da bi trebalo težiti da se lokalne zajednice oslobode bilo kakvih "ovisnosti" vezanih uz korištenje ove tehnologije - upotrebom slobodnog softvera, samogradnjim računala (od "polovnih dijelova"), uspostavom vlastite mrežne infrastrukture koja bi eliminirala potrebe za uslugama tzv. internet providera i sl.

Početna ideja kojom bi Udruga za slobodne informacije "SINBAD" krenula u ovaj projekt, sastoji se u izgradnji informacijskog sustava koji bi predstavljao prostor razmjene dobara (virtualnu tržnicu ili burzu) u okviru kojega bi uz materijalna dobra mogle biti obuhvaćene i usluge, a koja bi uključivala alternativni novčani sustav lokalne, odnosno šire zajednice, pri čemu bi se uzeli u obzir slijedeći faktori:

- dosadašnja iskustva s alternativnim valutama koje su pokazale prikladnima u široj primjeni
- specifičnosti života, privređivanja i gospodarske situacije u našoj zemlji
- mogućnosti informatičkih tehnologija koje predstavljaju osnovu za ovaj projekt

Ovdje treba naglasiti da ove ideje nisu ništa novo (možda su samo novost ovdje u Hrvatskoj) i da su se one realizirala na razne načine u raznim dijelovima svijeta. Tu možemo spomenuti "papirnate" valute lokalnih zajednica koje se koriste posebice u SAD-a, elektroničke valute (primjerice sustav LETS - Local Exchange Trading System), te sustav koji se danas razvija u Grčkoj. O ovom zadnjem izvještavao je nedavno BBC (prenosimo dijelove toga izvještaja sa bloga K. Mišaka) - "Za kupovinu na tržnici u grčkom Volosu nije potreban novac. Od rukotvorina do hrane, sve se prodaje za lokalnu alternativnu jedinicu (grčki: TEM) u

sklopu sustava dobre stare razmjene dobara. Lokalno stanovništvo skuplja 'bodove', nudeći vlastite proizvode ili usluge, a vrijednost se upisuje u središnju računalnu mrežu. Sustav potom omogućuje da se prikupljena vrijednost troši na bilo koju željenu uslugu ili proizvod, ma kako egzotični oni bili – važno je samo da su unutar novog-starog sustava razmjene dobara. Drugim riječima, tradicionalna trampa vratila se u današnju Grčku."

Inače, možemo reći kako se u nas ova priča s alternativnom valutom posebno aktualizirala danas, kad sumanute vladine mjere i njezina porezna politika ne samo da ograničavaju uobičajene mogućnosti robno-novčane razmjene među ljudima, nego predstavljaju i atak na temeljne slobode i prava građana. Uvjereni smo da je to jedan zgodan i efikasan način da se sve ove prepreke jednostavno zaobiđu. Uostalom, nesumnjivo je da samoorganizacija društva u vremenima nefunkcionalne i neefikasne državne vlasti predstavlja nužnost i zapravo jedini način da ono preživi ovakve periode nereda i represije.

Samu koncepciju našeg projekta Internetske burze dobara (pod nazivom "Sinburza"), putem koje ljudi mogu ponuditi svoju robu ili usluge "internetskoj javnosti", te prodajom ostvariti "bodove" na osnovi kojih sami mogu nabavljati druga ponuđena dobra, ovdje možemo prikazati samo ukratko (premda bi se njezina suština svodila na ono što je rečeno u citatu iz Mišakovog bloga, tako da je već prikazana u glavnim crtama). Njezine detalje treba tek razraditi i to će biti učinjeno u projektnoj dokumentaciji. No prije razmatranja određenih konkretnih postavki i zamisli vezanih uz ovaj projekt, stvar treba promotriti u odgovarajućem kontekstu, a treba postaviti i neka pitanja koja se tiču njezine opravdanosti i smisla. Jedno od tih pitanja recimo glasi - Svodi li se koncept "bodova" tj. "elektroničkog novca" kakav kanimo koristiti u ovom sustavu na isto ono što predstavlja novac u uobičajenom smislu i hoće li se svi "negativni aspekti" klasičnog novčarskog sustava ispoljavati jednako i u ovome koji sami pokušavamo realizirati? Koji se od tih negativnih aspekata u novom sustavu mogu poništiti i na kakav način? Može li se zahtjev za "sigurnošću" tj. sprječavanjem zloupotreba ovakvog sustava uskladiti sa zahtjevom da sustav funkcionira "prirodno", tj. da omogućava normalnu, nesmetanu komunikaciju i razmjenu među ljudima? U kojoj mjeri možemo računati na svijest i savjest onih koji su u ovaj sustav uključeni? U kojoj mjeri možemo računati na njihov angažman (ove ili one vrste) vezan uz ovaj sustav i je li štetno da ljudi i u ovom vidu budu uklopljeni u "virtualni svijet"? Koliko širok "prostor" (u smislu vrsta dobara i geografskog područja) ovaj sustav treba pokrivati? Treba li on biti na neki način fragmentiran ili je bolje da bude "cjelovit"?

U vezi odgovora na ova pitanja najprije treba naglasiti da ovaj sustav ne treba tretirati kao rješenje naših problema tj. kao nešto što će samo po sebi osigurati naš boljitak ili napredak. Sigurno je naime da za normalnu komunikaciju među ljudima, odnosno za prikladno odvijanje socijalnih interakcija, koje se njime želi pospješiti, ne trebaju nikakva dodatna sredstva uz ona koja već postoje. Međutim, s obzirom na stanje u našem društvu, u prvom redu na razinu međuljudskih odnosa (gledanih u globalu), te razvijenost raznih vidova komunikacije koji u tom konkretnom društvu postoje hic et nunc, možemo se izgleda nadati da su neka dodatna sredstva kojima bi se ta komunikacija "potpomogla", ipak potrebna i da njihove pozitivne strane mogu znatno pretegnuti nad onim negativnim (kojih zasigurni uvijek ima). Pritom treba voditi računa da je pitanje o ovim "efektima" veoma nepredvidljivo, jer ovisi o mnoštvu "društvenih faktora" koji se stalno mijenjaju, tako da ni u kom trenutku ne možemo biti sigurni da negativnosti neće nadvladati nad onim dobrim stranama (čak i ako su ranije efekti bili pozitivni), i onda od svega toga učiniti nepotrebnu ili čak štetnu stvar. Prema tome, mnogi odgovori očito ne mogu biti definitivni i potrebno je stalno biti na oprezu.

Sam princip funkcioniranja Internetske burze dobara trebao bi se sastojati od 4 koraka - ponude, licitacije, provedbe kupoprodaje i njezinog "vrednovanja". Prvi, drugi i četvrti korak mogli bi se odvijati "elektronskim putem", dok bi treći išao kroz neposredni kontakt sudionika. Nakon obavljene transakcije prodavatelj (tj. sudionik koji bi u transakciju uložio dobr(o/a) veće "vrijednosti") bi dobivao određeni broj "bodova" na račun kupca koje bi mogao koristiti za vlastite nabavke.

Dakako, ovdje se sada postavlja pitanje načina na koji se određuju vrijednosti dobara koja sudjeluju u razmjeni - koja bi se mogla odvijati po principu dobro za bodove ili dobro za dobro ili dobro za dobro i bodove, s tim da bi broj bodova "u optjecaju" trebao reflektirati promet na burzi. Zamišljeno je da ta vrijednost bude određena po principu licitacije tokom određenog vremena (koje može ovisiti o kategoriji robe, a može biti određeno i od strane samog ponuđača). Jasno je da taj način određivanja "vrijednosti" daleko od savršenog i da se svodi na tzv. "tržišni princip", no teško je zamisliti sustav koji bi bio prikladniji i prihvatljiviji za sve sudionike (premda nije isključeno da se usavršavanjem sustava može doći i do nekih boljih rješenja). Inače, jasno je da sustav, sam po sebi, ne može sigurno pravednost u razmjeni i ne bi ga trebalo, barem ne na početku, shvaćati kao nešto puno više od dodatne mogućnosti za plasman nekih dobara, kojim se zaobilaze oficijelni kanali "robno-novčane" razmjene (jer bi proces "prevrednovanja vrijednosti" trebao imati puno širi "zahvat").

S ovim u vezi, postavlja se i problem vjerodostojnosti sudionika u "burzovnim transakcijama", koji bi lako

mogao ugroziti normalno funkcioniranje sustava. Čini se da bi se taj problem moglo preduprijeti uvođenjem svojevrstnog "ocjenjivanja dobara" koja su oni ponudili na burzi, ili, možda još bolje "ocjenjivanja same razmjene" - koja bi iskazivala koliko su sudionici njome bili "zadovoljni". Sustav bi dakle, osim što vodi evidenciju o bodovima svakog sudionika evidentirao "kvalitetu" njegovih transakcija, pri čemu bi se možda moglo uvesti da ova kvaliteta na neki način utječe na njegov bodovni saldo - da ga povećava ili smanjuje. Efikasnost ovoga ocjenjivanja ovisila bi dakako o savjesnosti sudionika i vjerojatno bi trebalo uložiti dosta vremena na testiranje raznih mogućnosti i finesa toga ocjenjivanja, kao i raznih vidova njegovih "dinamičkih korigiranja", čime bi se omogućilo da stvari idu nekim svojim prirodnim tokom.

Jedan prigovor koji se može postaviti ovako zamišljenom sustavu, a koji smo već spomenuli, odnosi se na okolnost da će taj sustav samo pospješiti "vezanost uz kompjutere" (odnosno mobitele i slične naprave u slučaju "mobilne aplikacije"). Međutim, izgledno je da bi efekti ipak i u tom smislu mogli biti "pozitivni", jer bi se posredstvom ovoga sustava na jednostavniji način mogli ostvarivati socijalni kontakti i vjerojatno se dinamizirala neposredna komunikacija i razmjena dobara među ljudima - u današnje doba u kojemu se ta "razmjena" odvija po shemi "posao - shopping centar", ovakva bi jedna novost vjerojatno predstavljala značajno unaprijeđenje.

Postoji dakako još puno pitanja i prigovora koji bi se mogli uputiti ovako zamišljenom "sustavu, no nadamo se da će se oni uspješno moći rješavati "u hodu". I kao što smo rekli, od njega ne treba očekivati "previše", već jedino to da posluži kao još jedno u nizu sredstava koje je ljudima stavljeno na raspolaganje ne bi li riješili određene svoje životne probleme i osigurali svoju, makar i djelomičnu, neovisnost o sustavu vladanja utemeljenom na neoliberalnoj paradigmi, koji na našu društvenu zbilju djeluje porazno. Nadamo se da će ovakav pristup omogućiti (našem) društvu da se popne za još jednu stepenicu više na putu svoje obnove i napretka.

Recimo na kraju kako je zamišljeno je da našu Internetsku burzu dobara ("Sinburzu") predstavlja web aplikacija pisana u PHP-u koja koristi bazu PostgreSQL. Poželjno je da se u nekoj daljoj fazi razvije i "mobilna aplikacija", s prikladnim "sustavom prijave" i sličnim dodacima. Sva pitanja organizacije sustava "Sinburze" i rada na njegovom razvoju zasad su otvorena za raspravu i razradu.

Pozivamo sve one koji su zainteresirani da sudjeluju u osmišljavanju i kreiranju ovoga sustava da se jave na e-mail adresu Udruge za slobodne informacije "SINBAD" - udruga.sinbad@gmail.com i pridonesu projektu prema svojim mogućnostima.

Zagreb, svibanj 2012. / rujan 2013.